

1. EDUCACIÓ PER LA PAU I EL DESENVOLUPAMENT. EDUCACIÓ DE PERSONES ADULTES

Jaume Botey i Vallès

Universitat Autònoma de Barcelona.1995

L'article de Jaume Botey que presentem va ser publicat al número 24 de la revista de l'AEPA (Associació d'Educació de Persones Adultes) Papers d'Educació d'Adults del març de l'any 1995. Aquest treball no es refereix únicament al concepte de pau i de l'educació per la pau sinó que analitza diversos aspectes que, tot i estar considerats fa més de 25 anys, caracteritzen la realitat actual i esdevenen el camp de reflexió i d'acció per a un procés la fita del qual és viure un món més estable, un món més just.

No es pot considerar la pacificació mundial sense abordar altres conceptes i realitats com la direcció del desenvolupament econòmic, el desenvolupaments social a escala local i a escala universal, la sostenibilitat ecològica, el protagonisme cultural i l'educació.

D'aquesta manera, l'escrit d'en Jaume ens porta a reflexionar sobre els camins de millora social en un context d'inestabilitat; sobre les diferències entre el Nord i el Sud; sobre la necessitat de la crítica al sistema neoliberal; sobre la creació de grups actius amb estil internacionalista i sobre l'educació com a motor de canvi, de justícia social i de camí cap a la pau

L'article és el següent:

El marc en el qual cal situar qualsevol discurs al respecte és:

- 1- Què vol dir Escola d'Adults.
- 2- Què vol dir avui Pau i Desenvolupament; quins són els Nous Moviments Socials.

Les Escoles d'Adults han d'educar en la consciència crítica

La capacitat d'autonomia d'un adult depèn de posseir els coneixements instrumentals bàsics exigits en una societat tecnificada, de tenir consciència del lloc que ocupa en el model de relacions de producció vigent i del que vol ocupar. Sobre aquest darrer aspecte incideix allò que anomenem *Educació en els valors*. Si l'Educació d'Adults no vol convertir-se en un instrument més del corporativisme, defensa dels interessos privats d'un col·lectiu al marge dels interessos globals, s'ha de fonamentar, com havia fet sempre, en els valors justícia, solidaritat, lluita col·lectiva... oposats als valors del individualisme i competitivitat hegemònics d'ara. Per contradictori que sembli amb les tendències actuals i amb totes les previsions a curt termini, el *mercat* no pot ser l'últim àrbitre de la vida social.

Economia, comerç, política, cultura, etc., s'han internacionalitzat

Multinacionals, organismes rectors de l'economia mundial (Fons Monetari, Banc Mundial, GATT...), grans blocs comercials (Comunitat Europea, Tractat de Lliure Comerç, EEUU-Canadà-Mèxic...), mitjans de comunicació, etc.... han convertit en cosa del passat la possibilitat de plantejar les relacions de producció o conflictes de classe a dimensions locals o regionals.

És aquest nou sistema-món que deixa a 4/5 parts de la humanitat a la misèria i sense possibilitat objectiva de sortir-se'n: deute extern, baixada dels preus de les matèries que produeixen i apujada dels productes manufacturats que ens compren, devaluació de les monedes respectives respecte de les divises fortes, economies orientades exclusivament a l'exportació i no al consum intern, agricultures intensives que desertitzen la capacitat productiva a curt termini, etc. L'expressió *països en vies de desenvolupament* no és sinó un macabre eufemisme per amagar l'estructura de dependència de subproletariat mundial que el capitalisme imposa: que s'ha produït una *divisió internacional del treball* entre un Centre de poder format per èlites del Nord i del

Sud i una Perifèria, majoritària del Sud però també present en les cada vegada més àmplies bosses de misèria en el Nord.

No és però, només un sistema injust, sinó suïcida: el model de creixement i la pressió econòmica a què es veuen sotmesos els països del Sud rebota contra el Nord com un *boomerang*: grans moviments migratoris, contaminació, desertització, forat d'ozó, escalfament de l'atmosfera, consum de droga i en el Sud en forma d'esclats de violència: Etiòpia, Somàlia, Chiapas, Rwanda o en els *sectors-Sud* del Nord: Los Angeles, Santiago del Estero o Caracas. Perquè és el mateix sistema injust que allà provoca la desesperació de la fam aquí provoca l'atur, la precarització del treball, les bosses de pobresa, l'anomenada *societat dual*.

Nous Moviments Socials

Són molts els senyals objectius que anuncien que la situació actual del món és insostenible. Tinc la sensació que estem a l'albada d'una època de grans transformacions socials i que precisament aquesta *insostenibilitat* obre noves perspectives als moviments populars.

Existeix un *magma* de persones, grups, petites institucions que, des de diferents àmbits, assumeixen com a eix central del col·lectiu els valors de: pau-antimilitarisme-objecció, solidaritat amb el Tercer Món, ecologia, lluita contra la marginació, feminisme, acollida a l'immigrant estranger, al deficient, al malalt de la droga, de la Sida, etc. Estem davant d'un d'aquells fenòmens, encara minoritaris, que posen de manifest la capacitat de renéixer en formes noves els històrics i més pregons valors de l'esquerra, la solidaritat, la igualtat, l'internacionalisme... Qüestionen la lògica de l'actual sistema polític i del sistema econòmic i per tant del sistema en la seva globalitat en tant que necessàriament genera violència, fam, depreciació de la natura, marginació. No poden haver-hi solucions a l'ecologia, a la guerra armamentista, a les grans migracions.

L'internacionalisme es converteix en pedra de toc de tota propos-

ta d'emancipació col·lectiva. S'és conscient que conceptes com *consciència de classe* o *lluita de classes* passen avui per uns altres paràmetres: Nord/Sud, migracions internacionals, marginacions i 4art. Món... hom s'espanta davant la complexitat, falta informació i formació. Hi ha, però, un refús a l'imperialisme, al model unilínia de desenvolupament tècnic, a l'eurocentrisme, a la depreciació de la matèria, a la competitivitat com a únic criteri de producció... per això són un repte frontal pel model socioeconòmic imperant i ni l'Estat ni els moviments socials històrics tenen respostes plausibles. Les paraules sovint són assumides pel sistema: pau, respecte a la naturalesa, no al racisme, participació a la democràcia, etc. Perquè són les paraules dels drets humans, de l'ètica, de la dignitat. Però de cap manera el sistema pot acceptar el contingut ni les propostes. Aquesta contradicció paraules-fets del sistema és una de les seves possibles esclatxes d'actuació i alhora ratera.

El paràmetre de la Il·lustració de *creixement indefinit*, de la naturalesa com a font inesgotable de recursos ha entrat en crisi: no és possible *seguir creixent*. La crisi ecològica i l'esgotament dels recursos renovables i no renovables el model de desenvolupament del Nord industrialitzat no extensible al conjunt del planeta, etc., presenten un formidable repte polític i cultural.

Escoles d'Adults i l'Educació per la Pau i el Desenvolupament

Aquesta és l'òptica des de la qual, al meu entendre, s'han de situar les Escoles d'Adults i en la qual *l'Educació per la Pau i el Desenvolupament* té una importància que mai no havia tingut. Amb la limitació d'un espai tan reduït procuraré donar a continuació les referències, temes i procediments que considero imprescindibles.

1. L'educació pel desenvolupament té necessàriament una dimensió estratègica, de la relació directa entre educació i incidència política. Es tracta de fer presents les causes globals de la desigualtat i que aquesta no és obra de cap destí maleït, sinó

fruit de la història i que, per tant, es pot corregir. Ha de servir per a analitzar i difondre les acuses estructurals econòmiques, històriques, polítiques, tecnològiques, culturals de la pobresa. Per tant ha de donar elements per desmuntar estereotips com *són mandres, són incultes, són violents, són pobres perquè sempre estan en guerres, tenen massa fills...* o estereotips d'un altre signe com *els hauríem d'ajudar, som poc generosos, hem de donar-los la roba que ens sobra...* no per falsos, sinó perquè la solució al subdesenvolupament no és qüestió d'ajuts, sinó de justícia i de canvis en la política econòmica de les grans potències. I com tot problema polític, per a poder plantejar-lo cal crear prèviament la consciència de la necessitat de solució.

2. No pot ser, per tant, una *assignatura*, sinó un eix transversal que obliga a readequar el programa de totes les matèries. Obliga en primer lloc a retirar conceptes erronis que encara es troben en els textos: *pobresa-riquesa, desenvolupament-desenvolupament, raça-ètnia-cultura* o potser, i en primer lloc, substituir el clàssic planisferi de Mercator per la cartografia de Peters. A revisar conceptes històrics com *colonialisme, neocolonialisme, independència, dominació*. A introduir conceptes econòmics com *dependència econòmica, relacions financeres, intercanvi comercial desigual*, o conceptes nous com *la qüestió ambiental, recursos energètics, desforestació*. A una visió crítica de les solucions proposades per problemes com el del *creixement demogràfic*, de la crisi de la *democràcia formal*, del *comerç de la droga*. A l'anàlisi de l'impacte de normatives com *lleis d'estrangeria, liberalització del mercat de treball*. A les possibilitats tècniques i estratègiques per a l'estalvi de *consum d'energia*, etc.
3. Ha d'ensenyar amb ulls crítics les imatges del Tercer Món que arriben pels mitjans de comunicació, sovint imatges d'exotisme i amb cossos nus per atraure el turisme o, més sovint, imatges que ressalten els aspectes primitius, catastròfics o de violència. En aquest aspecte foren paradigmàtiques les brutals imatges que rebérem del conflicte a Rwanda, veritable *pornografia* que insensibilitza la població benestant amb la contem-

22) CULTURA DE PAU. El llegat de Jaume Botey i Vallès

plació en directe del sofriment dels altres sense assenyalar mai els vertaders culpables.

4. L'Educació pel Desenvolupament ha de partir també de l'experiència. Vull dir dels contactes directes, agermanaments, viatges de col·laboració, camps de treball, etc. Tant a nivell personal com institucional no és possible teoria ni organització sense praxis. Per a molts de les generacions futures, la consciència de la necessitat de canvi i l'aprenentatge de les formes organitzatives necessàries haurà vingut a través dels contactes directes que, afortunadament, comencen a sovintejar. Les Escoles d'Adults que han començat aquest camí saben que això val també per a ells.
5. Cal plantejar també amb tota claredat el problema de la pobresa i les bosses de misèria aquí. Hi ha documentació suficient per a ser analitzada a les classes. Els índexs d'atur o d'ingressos per càpita publicats des dels respectius municipis; els llibres del Paco Candel (p. ex. *La nova pobresa*, Ed. 62) de l'Àlex Masllorens (p. ex. *El quart Món* de Barcanova); els excel·lents informes de Càritas o els Quaderns de Cristianisme i Justícia. A nivell teòric i per definir conceptes és bo partir de *Dictamen sobre la pobresa* de la Comunitat Econòmica Europea del 28 d'agost de 1989.
6. Immigració estrangera. Ja són moltes les Escoles d'Adults que tenen alumnes immigrants marroquins, senegalesos, filipins, de l'Orient Mitjà. Amb la seva sola presència ens recorden la necessitat de repartir el creixement i la riquesa, perquè cal partir d'una bajanada: l'immigrant és pobre. I com a pobre qüestiona el model de creixement indefinit del Nord i planteja un problema social i econòmic, de repartiment de bens, de les hores de feina, d'aprofitament de les matèries primeres, dels seus preus... les migracions són sempre dels pobres. La majoria no van escollir venir sinó que van *fugir* de la misèria o de la por (migracions econòmiques o polítiques). Altres van venir enlluernats per la *riquesa del Nord* o van ser cridats pel capitalisme que els necessitaven perquè treballarien més barat que els obrers d'aquí. En definitiva, els moviments migratoris són

l'expressió de la creixent interdependència d'un mercat mundial en procés d'integració econòmica i cultural que en bona part va tenir el seu detonant en els processos de colonització i descolonització.

7. Repartiment del treball. La continuada aplicació de noves tecnologies i la capacitat de les multinacionals d'ubicar les cadenes de producció on el treball sigui més barat deixa inexorablement a l'atur a bona part de la classe obrera dels països del Nord. Cal avançar en la proposta de repartir el treball. No segons les fórmules, no segons les normes del liberalisme (precarització dels contractes, liberalització, desregularització, etc.) que genera els conflictes entre joves-grans, entre diferents empreses... sinó canviant allò que és essencial en l'economia capitalista, és a dir, en la participació en els beneficis, democratitzant les empreses, amb la creació de noves formes de treball i serveis.
8. Cal canviar les actituds i comportaments individuals. Tota *Educació* és en primer lloc educació individual. Davant el formidable repte que significa la necessitat de canviar les relacions econòmiques internacionals i el model de creixement indefinit, cal, abans de tot, invocar la necessitat de la coherència personal. La societat consumista multiplica les necessitats artificials. Per això els valors de l'austeritat individual i institucional, coherència entre paraules i fets, en definitiva les actituds ètiques etc. Tenen no només un sentit testimonial o moral sinó polític.